

Johan Huss.

I året 1369, mens Wicliff kæmpede sin hårde kamp i England, fødtes Johan Huss (eller rettere Johan af Husiness) i den lille landsby Husiness i Bøhmen – et land, som på grund af sine religiøse og politiske kampe længe har været betragtet med den dybeste interesse.

Historien beretter os intet nærmere om hans børnear. Vi kunne blot i tanken forestille os bondedrengens hjemlige hytte i det skønne bjergland, den stille landsby, hvor de eneste bygninger, der ragede op over de lave hytter, var klosteret og Nikolaus af Husiness` borg; denne var egnens herre og reformatorens senere beskytter og ven. Vist er det, ifølge hans egne ord senere i hans liv, at der intet var i Huss` opdragelse eller omstændigheder, der var beregnet på at hæve ham over den ydmyge stilling, hvori han var født; men hans alvorlige, tankefulde væsen og hans tørst efter kundskab viste allerede tidligt hans forældre, at deres søn ikke var noget almindeligt barn. Han slugte snart al den lærdom, som det nærliggende kloster kunne yde ham; og da han forgæves havde bønfuldet de forhædede munke om at lære ham de døde sprog, som de selv intet kendte til, drog han bort for at fuldende sine studier ved universitetet i Prschaliss. Der fordybede han sig i studiet af klassikerne med al den iver, som et menneske kan vise, der har nået et længe forønsket mål; og ikke tilfreds med den kundskabsmasse, han kunne samle ved et mindre universitet, forfærdede han sin moder ved sin hjemkomst med de ord: `Med Guds hjælp vil jeg endnu besøge Prag.`

Dette ønske blev ikke utilfredsstillet; han fandt mægtige venner tilbøjelige til at hjælpe ham, og universitetet i Prag åbnede sine porte for den fattige student, der skulle knytte sit navn så fast til det. Der fandt han meget, der smertede ham. Med iver greb han efter alle de ny lettelser for studiet, som universitetet tilbød ham, og ofte fordybede han sig i timevis i et eller andet kosteligt håndskrift. Men ikke engang hans hengivenhed for studierne kunne forebygge, at hans Gudfrygtige og alvorsfulde ånd ofte måtte føle den dybeste smerte over de bespottelser og forsmædelser, hvormed tankeløse eller forvovne medstuderende overøste alt, hvad han anså for helligt. Men den skarpeste brod i disse forhånelser var overbevisningen i hans egen sjæl om, at han ikke kunne kaste dem bort som aldeles ugrundede. Forargelserne i kirken var åbenbare for alle dem, der ikke med fri vilje lukkede øjnene. Fra alle sider hævede der sig råb om forbedringer. Tiggerordnerne der var blevet oprettede i det håb at vække og anspore de ordensgejstlige, var selv blevet en af tidsalderens mest fremtrædende vederstyggeligheder, indtil endelig navnet tiggermunk var blevet enstydigt rovbegærlighed og lovløshed. Sognepræsterne stod næppe i nogen henseende højere. Imidlertid vankede folket om som får uden hyrde og blev et let bytte for de mange sekterere, der var udbredte over hele Europa, og bekendte sig til alle slags tros lærdomme, lige fra `De fattige mænd i Lyon` til `Apostelsektens` og `Den frie ånds brøders` vilde mysticisme.

Det var for meget sagt at påstå, at der ikke var nogle lyse punkter i dette mørke billede. Der var uden tvivl indenfor den romerske kirkes grænser lærde og fromme mænd – levninger af de sande troende – mænd som Johan Tauler*), der var bedre end deres tid. Men hvor sygdommen har angrebet den inderste rod og kerne af et system, er dens fremskriden vis, og den vil til sidst blive skæbnesvanger, og kirkens store kerne, pavedømmet, var håbløst fordærvet.

---

*) En særdeles from og lærd tysk gejstlig i det fjortende århundrede. Han tilbragte den sidste del af sit liv i Dominikanerklosteret i Strasburg, hvor han døde i året 1361.

Denne højeste værdighed, der efter manges overdrevne og tåbelige indbildning skulle være en afskygning af Guds Fadergodhed på jorden, var især i den sidste tid bleven vanhelliget ved den ene uværdige besidder af den efter den anden; og netop i dette øjeblik bares pavetronen af to paver, som hver især påstod, at han var Kristi ufejlbare vikarius.

Disse genstande var det, som Huss hørte drøftes i hans tidligste studenterdage i Prag. Om deres gradvise virken på hans ånd har han kun efterladt sig få meddelelser; og hvor meget vi end ønsker at følge hans indre livs udvikling i denne vigtige periode, må vi dog lade os nøje med de sparsomme efterretninger. Når den første spire af tvivl, om også alt stod vel til med kirken, blev nedlagt i hans sjæl, er det umuligt nøjagtigt at afgøre. Megen sjælelig smerte kostede det ham uden tvivl, før han måtte indrømme muligheden af vildfarelse i kirkens lære og vedtægter. Det er let nok for os at tale om Middelalderens fordærvelse og at anse det for ganske naturligt, at en sanddru og forstandig mand befriede sig for dens indflydelse: men for Huss var hans kirke dengang sandhedens grund og støtte, paven var Kristenhedens fader, hjordens hyrde og vogter, og kirkens skikke og Gudstjeneste var knyttede til alle hans højeste forhåbninger og dybeste følelser. Bitre må de øjeblikke have været, da det første gang blev ham klart, at han måtte rive sig løs fra meget af, hvad han havde holdt for mest helligt, og at han herefter måtte leve frygtet og hadet af sine fordums venner. Dersom vi nogensinde har tænkt over den fulde betydning af disse Pauli ord: 'Ved mit første forsvar mødte ingen med mig, men alle forlod mig,' kunne vi forstå, endogså det største menneskes dybe sjælesmerte, når han kaldes frem for sine fjender og står lige overfor dem. Mange, der nærrede den samme overbevisning som Huss, neddæmpede den af frygt for følgerne af deres tilståelse deraf; andre lod sig forlede til udskejende voldsomheder i deres stræben efter forbedring; men han forenede i en mærkværdig grad handlekraft med en rolighed og forsigtighed og et blidt, kærlighedsfuldt sind, der bevarede ham fra alle yderligt gående forholdsregler.

En historie om ham er bleven bevaret af nogle medstuderende, og den viser hans dybe alvor allerede i denne tidligere periode. En vintermorgen, da Huss sad aldeles fordybet i St. Laurentius' liv, forfærdede han sine omværende ved pludselig at stikke sin hånd ind i ilden, der brændte på arnestedet. De sprang til, og idet de holdt fast på hans arm, spurgte de ham, om han da ganske havde mistet forstanden. Med roligt og ubevæget åsyn svarede han: 'Jeg søgte blot at opdage, hvilken del af denne hellige martyrs lidelser jeg havde styrke til at bære;' et svar, som flere af disse studenter havde årsag til at mindes i senere dage.

For øjeblikket syntes intet mindre sandsynligt, end at Huss skulle kaldes til at træde i den ædle martyrskares tornefulde spor. Hans liv udadtil var lyst og skyfrit; hans lærdom og veltalenhed havde gjort hans navn bekendt udenfor universitetets mure; han stod i den højeste gunst hos Sbinke, ærkebiskop af Prag; og i året 1400 kaldte dronning Sofia ham til sin skriftefader, hvilket gav ham hyppig adgang til det Bøhmiske hof. Ved universitetet var han efter at have taget magistergraden, bleven udnævnet til professor og snart efter til formand for det teologiske fakultet. Men hans berømmelse som prædikant overgik langt hans andre udmærkede egenskaber. I 1402 blev han udvalgt til at være prædikant ved Bethlehem-kapellet, en bygning, der var bleven opført med det bestemte øjemed at lette prædiken for folket i det bøhmiske sprog. Her samledes ivrige og andægtige hobe for at høre hans fyrige prædikener; og så længe han kun angreb lægfolks synder, kastede hverken ærkebiskop eller præster sten på ham.

En sådan stilling, nået førend det fem og tyvende år, syntes at love et ærefuldt og lykkeligt liv. Men denne tingenes tilstand kunne ikke vare længe; en ny indflydelse begyndte nu at arbejde på Huss' ånd, og denne indflydelse kom fra det fjerne England.

Samkvemmet mellem Bøhmen og England havde i den senere tid været hyppigt på grund af Rikard den Andens formægling med Anna, der var en søster til kong Wenzeslaus af Bøhmen. Universitetet i Oxford besøgte som følge deraf ofte af studerende fra Prag, der ved deres hjemkomst bragte mange af Wicliffs og hans tilhængeres skrifter med.

En af disse hjemvendte studenter, senere velkendt som Hieronymus af Prag, viste Huss nogle af Wicliffs skrifter og bad ham om at læse dem. Huss forfærdedes i begyndelsen ved tanken om at berøre en kætters bøger og bad sin ven om at kaste dem i floden; men til sidst lod han sig overtale til at kaste et blik i bøgerne og fængsledes da straks af deres hellige iver og de mægtige åbenbarelses af de onder, der fandtes i kirken. Hans interesse for den engelske reformators fremstillinger tiltog daglig, indtil hans ven blev urolig og mindede han om, at den skribent, hvis værker han altid studerede, ved en beslutning af kirkeforsamlingen var bleven dømt til evig straf. 'Jeg ønsker blot,' udbrød han, 'at min sjæl må komme derhen, hvor hans nu dvæler.'

Det er vanskeligt at komme til vished om, i hvor høj grad Huss' anskuelser var påvirkede af Wicliffs skrifter. Ligesom alle, der havde fået et stort værk at udføre i verden, vidste og følte Huss uden tvivl meget, som han ikke havde lært af nogen menneskelig lærer. Det lys, 'Som oplyser ethvert menneske, der kom til verden' havde kastet sine stråler på de mørke punkter i hans sjæl; en stemme, som han ikke kunne unddrage sig for at følge, havde talt til ham og forberedt hans sjæl til at bevare den engelske reformators trompetstød. Men hvilke end virkningen af Wicliffs skrifter har været på Huss' indre liv, så var den kendelig nok i det ydre. Da det blev bekendt, at han læste og beundrede en kætters skrifter, betragtede folk ham på en anden måde end hidtil, hans stilling i Prag forandrede, hvad han tidligere kunne have sagt uden fare, fik en ny karakter, når det knyttedes til dette forhadte navn. Folket hørte ham endnu med glæde, da han med altid tiltagende dristighed åbenbarede alt, hvad der ikke havde sin hjemmel i den hellige Skrift. På den anden side blev ærkebiskop Sbinko urolig, og snart forvandlede hans frygt til bittert had mod den usle lærde, der endog havde vovet at dadle kirkens øverstes handlinger.

Imidlertid kom universitetet i Prag daglig i større bevægelse ved dets indre stridigheder. Wicliffs lære var en frugtbar genstand for strid. Men der var en anden årsag til uenighed, der næppe var mindre kraftig i sine virkninger: Nationalitetsstridigheder forenede sig med religionsstriden. Universitetet i Prag omfattede fire nationer: Bøhmere, Sachser, Bairere, og Polakker; de tre sidstnævnte var hovedsagelig Tyskere, og benævnedes derfor i almindelighed med dette fælles navn. Ved alle forsamlinger og anliggender af almindelig interesse havde hver af disse nationer en enkelt stemme. Det var derfor en let sag for Tyskerne at sejre over Bøhmerne ved alle lejligheder, da de havde tre stemmer at råde over. Et universitetsråd blev sammenkaldt for at afgøre spørgsmålet om de nye læresætninger, der var blevne herskende indenfor dets mure; og de tre fremmede nationer blev enige om at fordømme fem og fyrretyve sætninger, der var uddragne af Wicliffs skrifter. Bøhmerne var både misfornøjede med denne dom og harmfulde over, at fremmede så let skulle vinde sejr over dem ved deres eget universitet. Deres fødelands afsondrede beliggenhed, indesluttet på alle kanter af høje bjerge, gjorde dem hårdnakkede i deres fasthængen ved deres folkelige rettigheder; og denne følelse forhøjedes og ansporedes endnu mere, da den forbandt sig med forbedringen i kirkelæren, der altid er gået hånd i hånd med frihedsstræben, i modsætning til det papistiske systems tilbøjelighed til at lænkebinde ånd og hånd. Huss blev naturligvis anfører for dette parti. Med varm deltagelse for sine landsmænds folkelige indsigelser, forebragte han kongen deres besværinger; og han opnåede, at den forordning udstedtes, at Bøhmerne i alle fremtidige stridigheder skulle have tre stemmer og Tyskerne en. Skønt dette kun var fornyelsen af en gammel rettighed, var dog det vildeste røre følgen af forordningens offentliggørelse. Universitetet

sønderreves af fejder; studenter mødte studenter, ikke i læresalene eller ved disputatserne, men på gader og på broer og kæmpede mod hverandre, kirkelige mod Wicliffianere, Tyskere mod Bøhmere. Til sidst forlod i året 1409 de fleste af det Tyske parti Prag og grundlagde et indenlandsk universitet i Leipzig.

Huss blev kort efter udvalgt til rektor for universitetet i Prag. Hans indflydelse og anseelse var blevne end mere forøgede ved de sidste uroligheder. Forgæves anrøbte ærkebiskoppen kongen om hans bistand til at styrte reformatoren. Wenzelaus havde megen hengivenhed for Huss og svarede kun ærkebiskoppen på alle hans formaningstaler: 'Så længe mester Huss prædikede mod os af denne verden, glædede I jer og erklærede, at Guds Ånd talte i ham. Nu er det eders tur.' I dronning Sofia havde reformatoren en hengiven ven; hun lyttede med andagt til hans lære og lod ham ofte hente for at læse og forklare den hellige Skrift for hende. For øjeblikket var han altså sikker for sine fjenders ondskab og prædikede dristigt for alle dem, der ville høre ham.

Huss' prædikener var ikke lærde taler; de var brændende opråb til folkets hjerte og samvittighed. Hans sind var især blevet henvendt på de fattiges og uvidendes nød som en følge af hans ansættelse i året 1402 som prædikant ved Bethlehems-kapellet, hvilket netop var grundlagt til deres belæring; og vi kunne for en stor del tilskrive denne hans virksomme berøring med livet i dets mange afskygninger af synd og sorg den praktiske natur af hans reformatoriske planer. Ifølge hans anskuelse var kirkens vildfarelser snarere skadelige og demoraliserende for dem, som holdt fast ved dem, end fordærlige for de grundlærdømmes renhed, som var overleverede fra den første kirke. Han så aldrig så langt som Wicliff; men dog var hans ærefrygt og beundring for den engelske reformator utvivlsom. Han siger selv: 'Jeg rives hen af hans skrifter, i hvilke han anvender alle midler for at føre menneskene tilbage til Kristi lov, og især henvender han sig til gejstligheden, han opfordrer dem til at give slip på verdens pragt og magt og leve som apostlene i overensstemmelse med Kristi lov. Jeg rives hen af den kærlighed, han havde til Kristi lov, idet han håndhæver dens sandhed og erklærer, at ikke et bogstav, ikke en tøddel af den kan fejle.'

Det er klart af disse ord, at skønt den reformatoriske ånd længe havde rørt sig ved universitetet i Prag, havde dog forbindelsen med England frembragt en stor virkning. Vi anfører efter Dr. Vaughan, Wicliffs biograf, følgende beskrivelse af Huss' mening: 'Huss optog tre hovedgrundsætninger efter Wicliffs skrifter – for det første, at den højeste myndighed i henseende til den Kristne religion er i den hellige Skrift og ikke i kirken; for det andet, at den præstelige ordination ikke giver den Hellig Ånd eller meddeler nogen anden åndelig velgerning, undtagen i det tilfælde, at præsten allerede er en Åndelig mand; og for det tredje, at kirkens tugt burde kunne tvinge gejstligheden til et retskaffent levned.' Men han så ikke, hvor meget der indbefattedes i disse grundsætninger. Ligesom de fleste mennesker under samme omstændigheder, så Huss kun til dels klart. Han så det onde, han beklagede det, og han krævede midler anvendte derimod; men han så ikke det mål, hvortil de grundsætninger, der var indbefattede i hans lægemiddel, ville lede.'

Som en følge af den reformatoriske bevægelses nationale karakter i Bøhmen kom Huss og hans disciple i begyndelsen i forbindelse med mange, hvis formål var langt mindre rene end deres – som søgte at fremme deres egne politiske planer langt ivrigere end kirkens renselse; men disse forlod dem, da prøvelsernes tunge tid nærmede sig. En ædel og tro ven havde allerede stillet sig ved Huss' side, i spidsen for kampen – den nidkære Hieronymus af Prag. Neander beskriver således de to venner: 'Huss var en mere rolig og betænksom mand, med en på engang fast og blid karakter, mere tilbøjelig til mådehold, i besiddelse af en mindre mangesidig og forskelligartet begavelse og en mindre bevægelig ånd. Hieronymus var fuld af liv og fyrighed og af en dristig ånd, overalt tildrog

han sig opmærksomhed og overalt vakte han modstand; han var i besiddelse af talegaver, der rev alle med sig, men som i øjeblikkets ophidselse let overskred de tilbørlige grænser, og han behøvede en Huss` rolige besindighed til at virke som en dæmper på hans iver.`

Medens Huss og Hieronymus med den dybeste interesse fulgte begivenhedernes gang i deres lille verden i Prag, var en vigtig krise indtrådt i den store verden hinsides deres bjerge. Den offentlige mening i Europa havde besluttet, at den forargelse, at der var to paver, ikke længere måtte tåles i kristenheden; og til sidst bestemte man sig til endnu engang at forsøge det gamle hjælpemiddel – en almindelig kirkeforsamling. Meningerne var meget delte om, hvorvidt kardinalerne havde magt til at sammenkalde en kirkeforsamling uden pavelig fuldmagt; men den almindelige bestræbelse hos de mange, der længtes efter en bedre tingenes tilstand, vandt sejr, og på vor fruedag, den 25. Marts 1409, trådte den store kirkeforsamling i Pisa sammen i katedralkirkens hellige skib.

Det var den største forsamling, der havde været holdt i århundreder, når man tager hensyn til prælaternes og de kristne fyrsters gesandters rang og antal; og der udtaltes mange store forhåbninger, og der opsendtes mange brændende bønner på denne dag af de mange, der i en kirkeforsamling så det eneste hjælpemiddel som himmelen kunne sende for at gøre ende på nøden. Huss billigede kirkeforsamlingen; men han indså, at den ikke kunne virke alt, hvad der trængtes til. Han følte, at der behøvedes noget langt mere simpelt og ligefrem gavnligt, der kunne tale til de fattige og uvidende menneskers hjerte og samvittighed.

I sine resultater gav kirkeforsamlingen kun liden grund til glæde. Ved dens dekret blev de to rivaliserende paver, Gregor og Benedikt, afsatte, og Alexander den femte valgt i deres sted. Men denne forholdsregel forøgede kun ondet. De rivaliserende paver nægtede at nedlægge deres værdighed, og således bar nu tre, i stedet for to paver, den hellige pavekrone.

Huss` stilling blev til en vis grad forandret ved disse begivenheder. I begyndelsen syntes det, som om det Bøhmiske eller reformerte parti skulle begunstiges af Alexander den femte, da de med kong Wenzlaus i spidsen havde erklæret sig forpligtede ved kirkeforsamlingen i Pisas bestemmelse, medens Sbinko hørte til Gregor den tolvtes parti. Men det viste sig snart, at dersom ærkebiskoppen og hans parti ville bøje sig for den nye pave, ville deres endelige underkastelse regnes for den fuldeste lydighed. Sbinko undlod ikke at opdage sin fordel. Dersom han nu kunne erholde af paven fordømmelse over Huss, kunne Wenzlaus ikke godt være den pave ulydig, som han selv havde valgt. Huss appellerede til kristenhedens nye fader, men hans forsvar blev kun lidet påagtet; og i 1410 kom der en pavelig bulle til Prag, som øjensynlig var dikteret af hans fjender. Hans meninger blev fordømte, og han blev selv sat i ban; og værst af alt, der forbødes ham al prædiken i private kapeller, fornemmelig i Bethlehems-kapellet, som farlig for den rene lære.

Denne bulle var ikke skikket til at stille de kirkelige anliggendes oprørte hav i Bøhmen. Kongen beskyttede endnu Huss og indgav dem mod, der erklærede, at det stod dem frit for at overtræde en bulle, som de anså for falsk. Huss talte om denne bandlysning på en rolig spottende måde. `Da paven` sagde han, `hørte, at Bøhmerne havde annammet Ordet fra Gud, sendte han ikke Peder og Johannes for at bede for Bøhmerne og lægge hænderne på dem, på det at de, idet de hørte Guds Ord, måtte få den Hellige Ånd; men han sendte nogle ildesindede personer tilbage, der hørte hjemme i Bøhmen, og bød i sin bulle, at Guds Ord ikke måtte prædikes i private kapeller.`

Imidlertid lagde ærkebiskoppen ved en forræderisk handling grunden til langvarig strid og had. Han bad alle dem, der ejede skrifter af Wicliff eller hans tilhængere, at bringe dem til hans palads, idet

han erklærede, at han ønskede at undersøge dem for at kunne afsige sin dom om deres rettroenhed. Studenterne bragte uden mistanke deres kostbare bøger, idet de ikke tvivlede om prælatens ærlighed. Men hvor stor var ikke deres harme, da Sbinko efter en foregiven undersøgelse erklærede bøgerne for kætterske og overgav mere end to hundrede og tredsindstyve af dem til flammerne, efter at han først havde omgivet sit palads med en stærk vagt af soldater. Mange af håndskrifterne var prægtigt indbundne, nogle besatte med juveler, og alle højt skattede af deres ejermænd.

Den hele stad oprørtes imod ærkebiskoppen på grund af denne handling; hans liv var næppe sikkert for folkets angreb, og til sidst måtte endog kongen beskytte ham.

Begge partier anvendte alle slags våben. Det var ikke muligt, at en strid, hvori alle samfundets klasser tog del, skulle kunne føres til ende ved de nævnte akademiske våben; thi der gaves mange, på hvem en disputats ved universitetet ingen virkning ville have frembragt, og som altså måtte vindes ved mere håndgribelig henvendelse til sanserne. To engelske studenter faldt på et besynderligt middel til at påkalde de simplere klassers deltagelse. Efter nogle dages forberedelse, under hvilken de holdt deres døre omhyggeligt lukkede, bekendtgjorde de, at de havde noget at vise frem, hvortil de indbød alle dem, der ville komme. Folk flokkedes til huset, og da de trådte ind, fandt de, at hallen var bleven smukt malet. På den ene side så man en fremstilling af Kristi indtog i Jerusalem, 'sagtmodig og ridende på et æsel;' foran ham børnene og folket med oliegrene og palmer og bag efter ham den barfodede apostelskare. På den anden side sås paven, ridende på en ganger, bedækket med guld, sølv og kostbare stene, foran trompeter og pauker, hofmænd og soldater, bagefter kardinalerne rigt klædte og på prægtige gangere. Det gabende folk opfattede med beundring den letforståelige lære.

Striden imellem kongen og ærkebiskoppen var nu på sit højeste. En henvendelse til Rom syntes at være det eneste håb om fred for Bøhmen. Huss var villig til at rette sig efter pavens dom; men han kendte kun slet den dommer, med hvem han havde at bestille. Alexander den femte sad ikke længer på den pavelige stol. Han var bleven lokket til Bologna af den skændige kardinal Balthazar Cossa, og der var han pludselig død på en hemmelighedsfuld måde, medens kardinalen, hvem den offentlige mening udpegede som hans morder, havde efterfulgt ham under navn af Johan den treogtyvende. Den skildring, som alle samtidige vidnesbyrd give os af den nye paves liv og karakter, er så mørk, at det synes, at der ikke var nogen som helst forbrydelse, hvori han ikke havde gjort sig skyldig. Lige overfor sådan en mand var der kun lidet håb for Huss og hans tilhængere. Alligevel besluttede de at forelægge det romerske hof deres sag. Gesandter blev sendt fra begge de stridende partier, da Wenzelaus klogelig havde forbudt Huss at adlyde den forordning, der befalede ham at møde i Rom og i egen person føre sin sag. I halvandet år trak paven sin afgørelse ud. Huss ventede imidlertid roligt, medens han med nidkærhed fortsatte sin lærergerning, og stadig gav vidnesbyrd om den forening af fasthed i beslutninger og ydmyghed, der udmærkede ham. 'Fra den første tid, jeg begyndte mine studier, ' siger han, 'har jeg gjort mig det til en regel, at når jeg hørte en rigtigere mening, fremsat om en hvilken som helst genstand, ville jeg med glæde og ydmyghed opgive min tidligere mening, da jeg kun alt for vel ved, at hvad vi vide, er så overordentlig lidet i forhold til, hvad vi ikke vide.' På den anden side siger han dristigt: 'På det at jeg ikke skal blive skyldig, erklærer jeg, at det er mit øjemed at forsvare sandheden, således som Gud har lært mig den at kende og især den hellige Skrifts sandhed, selv om døden skal blive min lod; thi jeg ved, at sandheden står fast og bliver til evig tid ved magt, ja består evindeligt, og for den er der ingen persons anseelse. Og dersom frygten for døden skulle forfærde mig, håber jeg dog på Gud og på den Hellig Ånds bistand, at Herren selv vil gøre mig fast. Og dersom jeg har fundet nåde

for hans øjne, vil han skænke mig martyrkronen. Og hvilken herligere triumf gives der vel end den?"

Dommen fra Rom kom endelig, streng og uden eftergiveness lige overfor det reformerte parti. Huss blev sat i ban, og kongeriget Bøhmen belagdes med interdikt. Ærkebiskoppen hoverede i sin triumf; men han fandt snart, at han ikke var stærk nok til at benytte sin sejr, den kætterske lærer var endnu stedse den populæreste mand i Prag. Han blev beskyttet af kongen og tilbedet af folket; og i det samme øjeblik da Sbinko troede sig sikker på sin sejr, blev han nødt til at flygte fra Prag. Døden overraskede ham på vejen til Ungarn; og en kort tid syntes det, at hans bortgang skulle blive middel til at bringe fred i Prags religiøse forhold. Således antog i det mindste menneskene, da de i den nye ærkebiskop så en fredens mand, der hverken havde tilbøjelighed eller evne til at indlade sig i universitetsdisputater. Men den foreliggende sag mellem de to partier var af mere end blot personlig eller midlertidig interesse, og det var umuligt, at det tilsyneladende forlig kunne vare længe.

Det var ingen hverdagsbegivenhed, der afbrød den midlertidige rolighedstilstand og igen kaldte Huss til kækt at sige sine fjender sandheden. Til alle retsindige menneskers forargelse udstedte Johan den treogtyvende en bulle, der prædikede korstog mod hans fjende, Ladislaus, konge af Neapel, og der lovede rigelig syndsforladelse for alle dem, der deltog i krigen, eller ville tjene hans sag ved pengebidrag.

Den største ophidselse frembragtes ved offentliggørelsen af denne bulle på de manges sind, der hørte Huss forkynde om, i hvor høj grad Kristi kors blev bespottet ved den. For Huss selv var denne begivenhed en vigtig krise. Nu var tiden kommen, da han måtte skilles fra alle dem, der ikke var beredte til at følge ham indtil enden. Nu måtte der drages en linie imellem hans egennyttige og hans trofaste tilhængere, en linie, som de frygtsomme og ængstelige næppe turde overskride. Han siger selv: "Offentliggørelsen af afladsbullen og plantningen af korset mod Kristne skilte mig fra mange af mine gamle venner."

Den mærkeligste af disse tidligere venner var Stefan Paless. Han havde længe arbejdet sammen med Huss i hans stræben for at reformere universitetet, men han manglede styrke og mod til at følge ham videre. Uagtet han erkendte vildfarelserne i mange af bullens udtryk, erklærede han sig dog, til sin vens sorg og bestyrtelse, ude af stand til åbent at modsætte sig den. Huss svarede roligt: "Paless er min ven, sandheden er min ven; og da begge er mine venner, er det min hellige pligt at vise sandheden den højeste ære."

Huss vedkendte sig nu kækt meninger, som han for nogle få år siden ville have gyst tilbage for med rædsel. Imidlertid var hans hengiveness for romerkirken endnu ikke i mindste måde forringet, og heller ikke havde han nogen tanke om at give slip på dens hovedlærdomme. Han holdt endnu fast ved transsubstantiationen, skærsilden og andre papistiske vildfarelser. Nogle af disse punkter holdt han dog kun løseligt eller i navnet på, medens han havde andre meninger, der stod aldeles i strid med det romerske system. Angående bønnen for de døde siger han. "Der tales intetsteds i den hellige Skrift om denne vedtægt;" og han henfører indførelsen af denne skik til "præsternes gerrighed." Han forklarer således Matt. 16:18: "Du er Petrus", det vil sige, bekenderen af den sande klippe, som er Kristus, "og på denne klippe", som du bekender, det vil sige, på mig selv, "vil jeg bygge min menighed". Han erklærer at Kristus alene, og ikke Peter, er kirkens hoved; at kirken ikke har nogen fuldmagt til at "løse", og "binde", til at tilgive eller beholde synderne; at intet menneske er forpligtet til at tro selv de pavelige buller, medmindre de bekræfter, hvad der står i

Skriften, eller er begrundede på den. Han benægter retten til at unddrage lægfolk vinens nydelse i nadveren.

Hans betragtning af den Kristelige lære var imidlertid langt dybere og åndeligere, end at den kan indbefattes i gengivelsen af sådanne enkelte meninger. Den vil bedre forstås, når vi anfører følgende ord, der er uddragne af et af hans skrifter, og der senere blev benyttede som et af de fornemste anklagepunkter imod ham. 'De prædestineredes samfund er den hellige kirke, der hverken har smitte eller rynke, som Jesus Kristus kalder sin egen. Den ugudelige kan ikke være medlem af den hellige kirke.' Pegende hen på hans grundsætninger som grundvold for hans Gudfrygtige liv siger Milner i sin kirkehistorie: 'Ville man gøre os det spørgsmål hvilken særegen læresætning vel håndhævedes af Johan Huss, hvis hellighed og retfærdighed er utvivlsom og fremragende, måtte svaret være – det var læren om den menneskelige naturs fordærvelse og om nødvendigheden af en Guddommelig indflydelse.' Han skelnede mellem dem, som Gud havde udvalgt til at være hans ejendomsfolk i Kristus, og dem, som blot af navn er Kristne – mellem dem, som er Hans nåde undergivne og viser det ved deres hellige levned, og dem, som er døde i deres synder.

Det var imidlertid ikke hans anskuelse af læren, der bragte ham i strid med kirken. Det var Johan den treogtyvendes fornævnte forargelige optræden, der fremkaldte hans nidkære indsigelse imod læren om aflad. Han skrev imod pavens bulle og fordømte den i ti punkter. Blandt hans ord var der følgende: 'Aflad gavner intet, lige så lidt som nogen anden god gerning kan vinde salighed, medmindre et menneske afstår fra synden, idet han angrer det onde, han har gjort, og våger med flid og uafsladelig fra den tid af over sig selv.' 'Ingen kan tage synden bort uden Kristus alene.' 'Gud alene har magt til at rense sjælen fra dens indre pletter, og intet menneske kan forlade en anden hans synd, medmindre Gud først har forladt ham hans.' 'Indvortes anger er nødvendig til syndsforladelse.' Disse ord indeholder en kraftig indsigelse mod nogen anden kilde til syndsforladelse end Gud selv. De peger hen til Kristus og ikke til paven. De måtte vække bestyrtelse på den tid.

Med al sin kækhed forsvarede Huss sig imidlertid bestemt mod beskyldningen for kætteri; og hans hele fremtræden var så rolig og forsigtig, at en af hans fjender taler således om ham: 'Hans selvfornægtende liv er så vidt fjernet fra lasten, at ingen kan finde noget at sige imod ham. Hans blege og udtærede åsyn, hans høje, afmagrede skikkelse, hans redebonhed til at skænke alle mennesker, selv de ringeste, sin deltagelse og hjælp, samler end flere tilhængere om ham end selv hans veltalenhed. Det enfoldige folk holder ham for en helgen, og som sådan, er de overbeviste om, kan han hverken bedrage eller bedrages.'

Men end ikke en Huss' klogskab og forsigtighed kunne forhindre et udbrud blandt hans tilhængere. Tre mænd, der kækt var stået frem for at protestere mod afladshandlerne, var blevne kastet i fængsel og skændig henrettede af øvrigheden, efter at denne først ved Huss' hjælp havde beroliget det oprørte folk med den forsikring, at fangerne snart skulle blive frigivne. Da dette forræderi blev bekendt i byen, rejste folket sig som en mand, og i forening med soldaterne stormede de rådhuset og tog det i besiddelse. De skyldige øvrighedspersoner flygtede bort, men folket opdagede deres myrdede medborgeres legemer. Disse blev førte omkring på en forgyldt bære, indhyllede i rige ligklæder og begravede med offentlige æresbevisninger i Bethlehems-kapellet, medens studenterne sang i kor over deres grav: 'De er helgener, som har givet deres legemer for Kristi Evangeliums skyld.'

Det var naturligt, at på grund af følelsernes ophidsede tilstand blev alle udskejelserne ved dette opløb lagte Huss til last. Følgelig rejste der sig et nyt råb imod ham, i særdeleshed blandt hans fjender ved universitetet; forvirret og urolig over de vekslende meninger, der bragte forstyrrelse i staden, bad Wenzelaus ham for en kort tid at trække sig tilbage i frivillig landflygtighed, da hans fraværelse måske kunne hjælpe til at genoprette roligheden. Med mange onde anelser adlød Huss. Han fortæller os, at han ofte var meget urolig, når han tænkte på fortællingen om lejesvenden, der flygtede for faren, medens den gode hyrde gav sit liv hen for fårene; men da tænkte han igen på de ord: 'Når de forfølger jer i en stad, da flyer til en anden.' Imellem disse to forskrifter vaklede han frem og tilbage; men til sidst bevægede håbet om at kunne bringe sit fædreland fred ham til den handling, som ingen frygt for personlig fare kunne have drevet ham til.

Men den fred, som Wenzelaus havde håbet på, kom dog ikke. Ærkebiskoppen havde afstået sin farlige post til en mand af en voldsom karakter, der var en ivrig tilhænger af det pavelige parti; og skønt Huss selv var borte, var dog mange af hans varme tilhængere rede til at tage hans plads i kampen mod de pavelige misbrug. Således fortsattes striden mellem de to partier, medens anathemaerne fra Rom mod Hussiterne bleve altid mere frygtelige.

Imidlertid rejste den forviste lærer om fra den ene ven til den anden, og fandt mange, der med glæde modtog ham i den Herres navn, hvem han tjente. Hans tid var delt imellem at prædike og at skrive. Fra tid til anden skrev han breve for at trøste og styrke sin lille flok i Bethlehem-kapellet; i hver linie af disse breve erkender vi med den største interesse præstens apostoliske mod og kærlighed og hans menigheds hengivenhed.

Til sidst gjorde en opfordring til at møde for kirkeforsamlingen i Konstanz en ende på Huss' forvisning. Kejser Sigismund gav mange løfter om hjælp og beskyttelse, sikrede ham frit lejde til Konstanz og fuld frihed til at vende tilbage til Bøhmen, dersom han ikke vilde underkaste sig kirkeforsamlingens beslutninger. Alle disse forsikringer modtog Huss som noget, der ikke alene skyldtes ham, men alle dem, for hvem hans liv var af vigtighed; men der behøvedes hverken opfordringer eller løfter for at formå ham til at møde i Konstanz. Han havde appelleret til en almindelig kirkeforsamling, og han ønskede intet hellere end at have en lejlighed til at forsvare sig for kætteri i Europas øjne.

Endnu en gang vendte han tilbage til Prag og talte med dem, som han havde elsket og undervist så lang tid. Med en forudfølelse af den skæbne, der ventede ham, efterlod han hos sin ven og discipel Martin et brev, hvori han siger: 'Jeg venter at møde lige så mange fjender i Konstanz som vor Herre og Frelser i Jerusalem – de ugudelige præster, selv nogle fyrster af anden rang, og endelig disse farisæere – munkene.'

Skønt Huss ofte tvivlede om den grad af retfærdighed, som han havde at vente af sådanne dommere, forsømte han dog intet, der kunne bidrage til at bevise hans uskyldighed. Han erholdt fra forskellige ansete mænd, blandt andet fra ærkebiskoppen af Prag, vidnesbyrd om hans store rettroenhed; thi selv ærkebiskoppen måtte indrømme, at han ikke fandt nogen fejl hos ham, undtagen at han var underkastet ekskommunikation.

Således væbnet forlod han Prag og begav sig på vejen til Konstanz fulgt af sin hjords tårer og bønner. Det var en forunderlig rejse. I stedet for en stakkels ekskommunikeret præst skulle man have troet, at en eller anden af verdens store velgørere drog igennem Tyskland. Overalt blev han modtaget med jubel; ikke alene de lavere folkeklasser, men munke og præster samledes om ham og

tilbragte ofte hele timer med teologiske undersøgelser eller med at lytte til hans ildfulde ord. I Nürnberg kom tre Bøhmiske riddere til ham – Johan af Chlum, Wenzel af Duba og Henrik af Lassenbach -- , der overbragte det kejserlige lejdebrev og havde det hverv fra kejseren at våge over deres landsmands sikkerhed. Med disse ledsagere drog han ind i Konstanz den tredje November 1414. På samme tid nærmede Johan den treogtyvende sig staden fra den anden side og modtoges alle vegne af folket med afsky.

I fire uger forblev Huss ufortrædig og ventede roligt kejserens ankomst og kirkeforsamlingens åbning. Men pave Johan havde besluttet at få sin fjende i sin magt, før hans verdslige beskytter ankom. Huss blev kaldet for konsistoriet, og da han afslog at underkaste sig dettes kendelse på grund af, at han havde appelleret til en kirkeforsamling, vovede paven et dristigt skridt. Han berøvede Huss hans frihed og lod ham sætte i forvaring i det pavelige palads. Forgæves gjorde Johan af Chlum indsigelser mod dette forræderi. Johan den treogtyvende erklærede (hvad der muligvis også var tilfældet), at han var ganske i sine kardinalers magt; og Huss blev ved at være fængslet. Et par dage efter blev han ført til et afskyeligt fangehul under Dominikanerklosteret ved søbredden. Her angrede de forpestedes dunster ham i høj grad, at det var sandsynligt, at døden snart ville befri ham for hans fjenders ondskab; ikke engang hans flytning til luftigere værelser i det samme kloster, hvilket hans fjender dog tillod, kunne i begyndelsen lindre hans lidelser. Og dog svigtede hans håb og mod aldrig midt i hans truende stilling; herlige åbenbarelsen viste sig for ham gennem mørket. Hans tanker dvælede altid hos de trofaste, som han havde forladt i Prag, og ved den gode gerning, som hans fjender stræbte at forhindre der. I et brev til Johan af Chlum skriver han: 'Forklar mig sidste nats drøm. Jeg så, at de i Bethlehem søgte at ødelægge alle Kristusbillederne. Om morgenen, da jeg stod op, så jeg mange malere, der opfriskede dem med lysere og renere farver. Jeg iagttog dem med glæde. Malerne udråbte i forening med folket: Lad nu biskopperne og præsterne komme og prøv på at ødelægge disse billeder. Og her vågnede jeg midt i min glæde. Sandelig, Gud giver sine tro tjenere særegne åbenbarelsen i deres hårdeste nød.' Han fortalte drømmen til sine venner. 'Jeg er ingen forfængelig drømmer,' sagde han; 'men jeg er overbevist om, at Kristi billede aldrig skal udslettes. De ønsker at forstyrre det; men det skal afmales på ny i bedre evangelielæreres hjerter, end jeg er. Og jeg skal, om jeg så må kalde det, opstå fra de døde og rejse mig af graven og fryde mig i evig, usigelig glæde.' Disse næsten profetiske ord gik også i opfyldelse. I 1523 siger pave Hadrian, Leo den tiendes efterfølger, i et brev henvendt til Rigsdagen i Nürnberg: 'Kætte Huss og Hieronymus er nu komne til live igen i Martin Luthers person.'

I April 1415 blev Huss flyttet til slottet Gottleben, og her måtte han foruden sine legemlige smerter lide meget af sine vogteres råhed. Nat og dag var han i lænker og altid en genstand for alle de smålige forfølgelser, som hans fjender kunne opfinde; men han bar alt tålmodigt. 'Nu lærer jeg for første gang', siger han, 'ret at forstå Salmerne og at bede, og nu kan jeg først ret forestille mig Kristi og martyrerne lidelser.' Ligesom de gamle apostle, 'som Kristi bundne', sendte han breve fulde af råd og opmuntringer til sine disciple.

Den eneste tanke, der formåede at forurolige Huss' sind, var den, at hensigten med hans komme til Konstanz syntes at have været forfejlet. Han kunne ikke komme til at udtale sig for kirkeforsamlingen. Meget var foregået siden hans fængsling. Johan den treogtyvende var bleven afsat af konciliet og til sidst fængslet i den samme borg, hvor Huss holdtes indesluttet, et bedre håbs fange; og hvad der for Huss var langt vigtigere end hans fjenders fald, Hieronymus, der havde vowede at følge sin ven, var bleven kastet i fængsel, hvorfra han først skulle gå ud for at lide martyrdøden. Hans fordums venner Stefan Paless og Michael Causis, nu hans vigtigste anklagere, fremførte deres beskyldninger mod ham for konciliet; men det blev ham kun tilladt at svare skriftligt eller for et

udvalg af hans fjender. Endelig fik han efter langvarige ansøgninger sit ønske opfyldt: Han skulle stilles for den store forsamling og forsvare sin sag. Ingen advokat måtte understøtte ham; kun ledsaget af de få trofaste venner blev han den femte Juni ført lænket ind i den høje forsamling. Kejseren sad på sin trone; kardinaler, ærkebiskopper, biskopper og præster var ordnede om ham i ærefrygtsbydende rækker; men den fattige præsts udtærede skikkelse stod i al troens og modets majestæt lige over for dem alle. Tre gange blev han ført for konciliet, men han opnåede aldrig at komme til at udtale sig frit og fuldt; undertiden afbrødes forhandlingerne ved udfordrende skrig og forbandelser undertiden ved de snedigste fortolkninger. Man fordrede, at Huss skulle tilbagekalde sætninger, som han aldrig havde lært, og andre, som han endnu erkendte for sande. Hans påstand, at han var kirkens trofaste og sande søn, og at han aldrig havde lært noget, der stred mod den sunde lære, hørtes med foragt; og den kendsgerning, at han havde appelleret fra alle jordiske dommere til Kristus selv, blev fremført imod ham. `Ved denne anklage`, sagde han, `skuede jeg opad, og jeg vedkendte mig den med glæde.`

Da det tredje forhør var til ende, talte mange af de højere gejstlige, ja kejseren selv, med Huss, idet de bad ham tilbagekalde sine vildfarelser og overgive sig til konciliets nåde. Mange former af tilbagekaldelsesdokumenter blev affattede og forelagte ham; men hans svar var roligt og frit for al fanatisk heftighed. Han erkendte, hvor stærkt hans sjæl blev fristet, men på samme tid erklærede han, at han ikke kunne tilbagekalde nogen af sine læresætninger. Han var ikke bleven overbevist om sin vildfarelse af den hellige Skrift; og han ventede roligt Herrens dom. Som sidste udflugt udkastede kejseren, der som mange andre virkelig ønskede at frelse Huss, et dokument, hvori han blot skulle tilbagekalde de sætninger, som han erkendte for sine egne; men han forblev fast. `Dersom nogen, ja selv den ringeste i forsamlingen,` sagde han, `vil overbevise mig af den hellige Skrift, vil jeg tilbagekalde; ellers kan jeg ikke.`

For sidste gang blev han ført for konciliet, der var forsamlet i Kathedralkirken, for at høre dommen udtales over ham. Under messen forblev han som en kætter i forhallen, fordybet i inderlig bøn; derpå blev han ført for sine dommere. Tredives sætninger, ligefrem uddragne af hans skrifter, blev nu oplæste og fordømte. Blandt disse var der en, som han havde skrevet for at benægte transsubstantiationen. Men med hensyn til denne vildfarende læresætning havde han aldrig set klart, og han gjorde derfor indsigelser imod den anklage, der så uretfærdig var bleven bragt frem imod ham. Imidlertid var hans bestræbelser for at forsvare sig i dette og andre punkter forgæves, og han blev snart bragt til tavshed. Han bad da med følgende ord: `O, Herre Jesus, det er dit Ord, som fordømmes af denne forsamling; det er til dig, jeg råber – til dig, der mishandlet af dine fjender, befalede dig i din Faders, den Retfærdige Dommers hånd. Du gjorde det, på det at vi, når vi vandrer i dine fodspor, også skulle påkalde dig som en Fader, når vi lider uretfærdigt.` Han gjorde endnu et forsøg på at retfærdiggøre sig, fordi han havde fortsat sin præstelige gerning efter sin exkommunikation. I sin tale hentydede han til kejserens lejdebrev, der havde bragt ham til at give sig i sine fjenders magt. `Frivillig kom jeg herhen med kejserens lejde.` Idet han talte, vendte han sig om og så stift på Sigismund, en dyb rødme gik over kejserens ansigt. Man befalede nu Huss at knæle, medens dommen oplæstes, ifølge hvilken konciliet først fordømte Johan Huss` skrifter og derefter hans person til bålet. Han stod derpå op og bad en inderlig bøn for sine fjender, medens biskopperne beredte sig til at berøve ham hans hellige embede. Han blev iført sin fulde præstelige dragt og med kalken i hånden ført til højalteret som for at holde messe. Da de iførte ham messeskjorten, sagde han: `De kastede et hvidt klæde om vor Herre og Frelser for at bespotte ham, da Herodes sendte ham til Pilatus.` Et for et rev de de hellige klædningsstykker af ham, idet de over hvert udtalte en forbandelse. Tonsuren blev afregnet, og en papisthue overmalet med djævlens sat på

hans hoved. 'Vi indvier din sjæl,' udråbte de, 'til djævlene i helvede'. 'Og jeg', svarede han, 'anbefaler min sjæl til den albarmhjertige Herre Jesus Kristus.'

Derefter overgav romerkirken kætteren til den verdslige magt. Han blev ført bort til bålet; undervejs standsede hans bevogtere, da de gik forbi det ærkebiskoppelige palads, for at han kunne se flammerne, der fortærede hans bøger. Med et roligt smil så han opad og gik videre. Han forsøgte flere gange at tale til folket på tysk, men forgæves; man hørte ham ofte gentage disse ord: 'I dine hænder, Herre Jesus, befaler jeg min ånd.' Da de nåede retterstedet, knælede han en stund i brændende bøn; og da man nødte ham til at stå op, udråbte han: 'Herre Jesus Kristus, stå mig bi, at jeg med din hjælp må være i stand til med en stærk og standhaftig sjæl at lide denne smertefulde død for dit hellige Evangelium.' Da han var bunden til pælen, sagde han: 'Jeg bærer villigt og gerne disse bånd for Kristus, der bar endnu hårdere bånd.' Før der tændtes ild i brændestabelen, indtrådte der en højtidelig stilhed. Kurfyrsten red hen til bålet og bad ham for sidste gang om at tilbagekalde; men han sagde: 'Hvilke vildfarelser skulle jeg tilbagekalde, når jeg ikke ved af nogen? Thi jeg ved, at hvad der er blevet falskeligt fremført imod mig, har jeg aldrig tænkt; men det fornemste mål for min prædiken var at lære menneskene omvendelse og syndernes forladelse i overensstemmelse med Jesu Kristi sandhed og de hellige fædres fortolkninger; derfor er jeg beredt til at dø med en glad sjæl.' Ilden blev antændt. Huss begyndte at synge med høj røst: 'Jesus, du den levende Guds Søn, hav barmhjertighed med mig!' Da han for tredje gang begyndte disse ord, kvaltes hans stemme ved de frembrydende flammer; men de, som stod rundt om ham, bemærkede, at hans læber endnu bevægede sig, som i bøn. Endnu nogle øjeblikke, og ildprøven var til ende, martyrens ånd var gået ind til sin Herres glæde. 'Vær tro indtil døden, og jeg vil give dig livsens krone.'

Da flammerne havde gjort deres gerning, blev hans aske samlet og kastet i Rhinen, for at der ikke skulle blive nogen relikvie af ham. Men denne usle forsigtighedsregel slog aldeles fejl: Hans disciple opgravede jorden på det sted, hvor han havde lidt martyrdøden, og vædede den med de samme kærlighedens og sorgens tårer, der ellers ville have helliget hans grav.

Fra hæftet 'Johan Huss'
 Afskrevet og omdannet fra 'krøllede bogstaver' af Gert Gravgaard
 Udgivet af foreningen til gudelige småskrifters udbredelse
 København 1888